

Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete:

Türk Birliği

Metin OMER

Hacettepe Üniversitesi

OMER, Metin, Romanya'da çıkan Türk bir gazete: Türk Birliği. CTAD, Yıl 9, Sayı 17 (Bahar 2013), s. 171-186.

Bu makale Romanya'daki Türk matbuatının tarihini *Türk Birliği* gazetesi örneği ile incelemektedir. Romanya'nın Dobruca bölgesinde önemli bir Türk-Tatar toplumu yaşamaktadır. XIX. yüzyılın sonunda, Romanya'da ilk Türk gazeteleri çıkmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı'na kadar Dobruca'daki Türk matbuatı ciddi bir gelişme kaydetmiştir. Komünist rejim iktidara geldikten sonra Romanya'da hiçbir Türk gazetesi basılamamıştır. *Türk Birliği*, 1930 yılında ve 1934-1940 yılları arasında basılıp, Romanya'da uzun ömürlü Türk gazetelerinden biri olmuştur. Gazetede, Romanya'daki Türk toplumunun sorunları, Romanya ve Türkiye'nin iç siyaseti ve dış politika gibi konular ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Romanya'daki Türk-Tatar toplumu, matbaa, Türk Birliği gazetesi, Dobruca, siyaset.

OMER, Metin, A Turkish Newspaper Published in Romania: Türk Birliği. CTAD, Year 9, Issue 17 (Spring 2013), p. 171-186.

This article presents a history of Turkish press in Romania analysing the Turkish newspaper entitled *Türk Birliği*. Dobrudja is the region of Romania where a significant Turkish-Tatar community has been living through the centuries. The first Turkish newspapers in Romania were published at the end of the XIXth century. Turkish press in Romania developed significantly until the beginning of the World War II. Following the establishment of the Communist regime in Romania, no Turkish newspaper was published. *Türk Birliği*, printed in 1930 and between 1934 - 1940, was one of the long-lasting Turkish newspapers in Romania. Issues such as the problems of Turkish society in Romania as well as the internal and foreign policies of Turkey and Romania were debated in *Türk Birliği*.

Keywords: Turkish-Tatar community in Romania, press, *Türk Birliği* newspaper,

Dobrudja, politics.

Giriş

Romanya’da yaşayan Türklerin basını XIX. yüzyılın sonuna kadar gelişmek için çok olumlu şartlara sahip olmamıştır. Durum XIX. yüzyılın sonunda değişmiştir. Dobruca’daki basının gelişmesi birçok etken tarafından kolaylaştırılmıştır. 1883 yılında Kırım’da *Tercüman* gazetesinin çıkması sadece Kırım’daki Tatarların eğitimini değil, diğer Türk halkının eğitimini de etkilemiştir. *Tercüman* gazetesinin çıkmasından beş yıl sonra Romanya’da ilk yerli Türk gazete çıkmıştır: *Dobruca Gazetesi*¹ Romanya’da çıkan en eski Türk gazetelerinden biri de Haziran 1897’de çıkarılan ve bir yıldan az bir süre devam eden *Sadakat* gazetesidir.

Dobruca’daki basının gelişmesi, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki reformcu hareketlerin etkisi altında kalmıştır. İbrahim Temo ve Ali Rıza Kırımzade gibi Jn Türkler yelerinin Dobruca’ya sığınmaları Romanya’daki Türk gençlerinin siyasete ve sosyal hayata daha fazla önem vermelerine yol açmıştır.

Dobruca’daki Müslüman nüfusun durumu kötüydü. Okuma ve yazmaları olanların sayısı çok düşüktü. Eğitimin tamamı din ile ilgiliydi. Uzun bir süre Dobruca’daki Türkler ve Tatarlar Romen okullarına gitmeyi red etmiş, eğitim düzeyleri de camilerde verilen eğitimle sınırlı kalmıştır.²

Bu yönde çalışma yapmak için en uygun yer, Dobruca’daki Müslüman nüfusunun merkezi olan Medgidia (Mecidiye) kasabasıydı. Buraya yerleşen Dr. İ. Temo öncelikle imparatorluğun içerisindeki ve diğer ülkelerdeki Jn Türklerle temasa geçmiş ve çeşitli taraflardan aldığı bilgileri iletmeye başlamıştır. İlk faaliyeti ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına Abdulhamid rejimini kınayan ve devrime ağırıda bulunan *Hareket* adlı bir broşür çıkartmak olmuştur.³

Kemal Ebulmukbil, bir ara İstanbul matbuat müdürlüğünde bulunup, yurtdışındaki ve özellikle Balkanlardaki Jn Türklerin faaliyetlerini ktleyecek bir gazete çıkarmakla görevlendirilmiştir. Neticede 18 Ekim 1896 – 10 ocak 1897 tarihleri arasında *şark* gazetesini çıkarmıştır. Gazeteciye verilen görevi

¹Romulus Seiřanu, *Dobrogea - Gurile Dunri ři Insula Șerpilor- Șchiță Monografică* (Dobruca – Tuna’nın Aęızları ve Yılan Adası – Taslak Monografi), Universul gazetesinin matbaası, Bükreř, 1928, s. 264.

²Gregoire Danesco, *La Dobroudja. Étude de Geographie Physique et Ethnographique*, Imprimerie de Lindependance Roumaine, Bucarest, 1903, s. 165.

³İbrahim Temo, *İttihad ve Terakki Cemiyetinin Teşekkli ve Hidematı Vatniye ve İnkilabı Milliyeye Dair Hatıratım*, Romanya-Mecidiye, 1939, s. 67.

anlayan Temo, Şefik Bey (Osmanlı Harp Bakanı'nın emir subayı) ve Kadri Bey (yerli bir Tatar ailesinin mensubu) ile birlikte Ebulmukbil tarafından getirilen matbaacıdan faydalanmaya karar vermişlerdir. Sonuç olarak 15 Aralık 1897 tarihinde *Sada-i Millet* gazetesini çıkarmak amacıyla gizli bir yapı kurmuşlardır.⁴ Gazete, Jon Türklerin propaganda organı olduğu için sultanın başkâtibinin tepkisine yol açmıştır.⁵

Sada-i Millet gazetesinin Romanya'daki Jön Türklerin yayın organı olarak ortaya çıkmasının hareket içerisinde ve Yıldız Sarayı üzerindeki önemli etkisi sonucunda 1901 yılında Romanya'daki jönler yeni bir gazete çıkarmışlardır: *Dobrogea* (Dobruca).⁶

Romanya'daki Türk basının gelişmesi eğitimle bağlantılı olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi XIX. yüzyılın sonunda Dobruca'da yaşayan Türk ve Tatarların eğitim düzeyi çok iyi değildi. Bu durum 9 Mart 1880 tarihinde Dobruca'nın Organik Yasası'nın kabulü ile değişmiştir; bahsekonu yasa, Babadağ'da yeni bir Müslüman seminerinin kurulmasını öngörmüştür. Aslında bu seminer Gazi Ali Paşa tarafından 1610 yılında Babadağ'da kurulmuş olan medresenin devamıydı. Seminerin başlıca hedefi, Romanya'daki Müslüman toplumunun imamlarını eğitmek idi. Ancak yapılanlar bununla sınırlı kalmamış, seminerin birçok mezunu Bükreş, İaşi, Timişoara ve yurt dışındaki üniversitelerde eğitimlerine devam ederek, profesör, doktor, mühendis, bilimadamı, tarihçi olarak yetişmiş ve Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun aydınlarını oluşturmuşlardır.

Müslüman Seminerinde öğretmenlik yapan şahıslardan biri Dobruca'daki Türk ve Tatarların kültürel gelişmelerini önemli derecede etkileyen Mehmet Niyazi olmuştur. Mehmet Niyazi'nin koordinatörlüğünde *Dobruca Sadası*, *Teşvik*, *Işık*, *Mekteb ve Aile* gibi periyodik yayınlar çıkmaya başlamıştır. Herşeyden önce eğitimci olması nedeniyle Mehmet Niyazi Romanya'daki Türklerin kültürel açıdan gelişmelerinde yazılı sözün önemi üzerinde durmuştur.

İki Dünya Savaşı Arası ve Komünizm Sonrasındaki Dönem

Romanya'daki Türk basınının en önemli dönemi iki Dünya Savaşı arasındaki dönem olmuştur. Nedenlerine gelince, Türk-Tatar aydınlar sınıfının oluşturulmuş olması ve Romanya'daki olumlu ekonomik ve kültürel durum olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, Müslüman Seminer Romanya'daki Müslümanlar için eğitim merkezi rolünü oynamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda, yayın faaliyetlerini devam ettirebilecek kapasitede olan birkaç genç nesil yetiştirilmişti. İki Dünya Savaşı arasındaki dönem Romanya'nın kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan en iyi dönemi olarak kabul edilmiştir. Romanya'daki

⁴ Temo, *age.*, s. 124.

⁵ Trandafir Djuvara, *Mes Missions Diplomatique. Belgrade--Sofia--Constantinople--Galatz--Bruxelles--Le Havre--Luxembourg. Athenes, 1887-1925*, Felix Alcan, Paris, 1930, s. 98.

⁶ Mehmet Niyazi, "Dobruca Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi", *Hak Söz*, Sayı 18, 14 Ağustos 1922, s. 2.

gelişmelerin yol açtığı olumlu durumdan Türkler ve Tatarlar da yararlanmışlardır. O dönemin ilginç bir özelliği, gazetelerin çok dilde yazılmış olmalarıdır. Gazeteler Türkçe, Tatarca ve Romence yayınlanmıştır. Bu durumun açıklaması, Türk halkının düşünme tarzını etkileme arzusu olabilir. Bir yandan Türkiye Türklerin göç etmeleri için aktif olarak faaliyete geçmiştir. Öte yandan yeni Romen makamları Türk halkına daha kolay ulaşmayı arzu etmişlerdir ve aynı zamanda, Türk toplumu Romen yetkililere daha kolay ulaşmaya istemiştir.

Tan ve *Dobruca Sözü* gazeteleri 1921 yılında kısa bir süre çıkmışlardır. İyine kısa ömürlü gazetelerden 1933'te çıkan *Aydınlık* ve 20 Temmuz 1937'de Silistre'de neşredilmeye başlanan *Delî Orman* gazetelerini sayabiliriz.

Romanya'daki Türklerin en başarılı yayınlarından biri *Dobruca Gazetesi* olmuştur. Gazete 1919 ile 1924 yılları arasında çıkmıştır. Osmanlı Türkçesi ve Romence yayın yapmıştır.

Romanya'da çıkan bir başka Türk gazetesi, *Haber* gazetesidir. 19 Ağustos 1922'de yayınlanan gazete birkaç sayıdan sonra kapanmıştır.⁷ *Bizim Sözü* gazetesi, 15 Haziran 1929 tarihinde Pazarcık'ta basılmaya başlamıştır ancak, 20 sayıdan sonra kapanmıştır.⁸

1921-1932 yılları arasında Romanya'da yayınlanan diğer bir Türk gazetesi *Romanya* olmuştur.

Kırım Tatarları'nın tarihinde önemli bir rol oynayan *Emel Mecmuası*, Müstecib Hacı Fazıl (Ülküsal) idaresi ve mesül müdürlüğü altında, Pazarcık'ta 1 Ocak 1930 tarihinde çıkarılmağa başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Müsteceb Ülküsal'ın Türkiye'ye göçmesi sebebi ile, dergi kapanmıştır. *Emel* dergisi Kasım 1961'de İstanbul'da tekrar çıkmaya başlamıştır.⁹

20 Şubat 1936 tarihinde avukat Hamdi Nusret koordinatörlüğünde *Halk* gazetesi çıkmaya başlamıştır. Osmanlıca ve Romence olarak yayınlanan gazetenin hedefi, „Dobruca'daki Türk-Tatar halkının kültürel ve dini taleplerinin ilgili makamlara duyurulması”¹⁰ olmuştur.

Çardak gazetesi “Türk köylülerin gazetesi”¹¹ olarak tanıtılmış ve sosyo-siyasi konuları ele almıştır. Gazete, Kasım 1937'den Haziran 1940'a kadar çıkmıştır.

En çok beğeni toplayan ve 11 yıl yayınlanan gazete *Halk Sözü* olmuştur. 1929-1940 yılları arasında çıkmıştır.

Dobruca'daki Türklerin yayınlarından biri olan *Tuna* gazetesi 1925-1938 yılları arasında çıkmış, 4 Mayıs 1933 ile 2 Şubat 1936 tarihleri arasında ara vermiştir. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Romanya'da bir başka Türk

⁷ Müstecib Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, 2. baskı, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, s. 174.

⁸ Ülküsal, *age.*, s. 175.

⁹ Ülküsal, *age.*, s. 175.

¹⁰ *Halk*, Sayı 1, 20 Şubat 1936, s. 1.

¹¹ *Çardak*, Sayı 1, 5 Kasım 1937, s. 1.

gazetesi 03 Mayıs 1932-01 Mayıs 1938 tarihleri arasında haftalık çıkan, *Yıldırım* olmuştur.

Romanya'daki Tatarların önemli dergilerden birisi *Bora*'dır. Dergi, Bükreş Teknik Üniversite öğrencisi İrfan Fevzi tarafından, Türkçe ve Romence, Silistre'de, 1 Mart 1938 tarihinde çıkarılmaya başlanmıştır. Sadece 9 sayı çıkarılmıştır.¹²

Dobruca'daki Türk basının tarihçesi sözkonusu olunca, Romenlerin girişimi sonucunda Türklerle ilgili çıkarılan gazeteleri de hatırlatmamız gerekir. Mecidiye Müslüman Semineri'nin 1903-1904, 1915-1916 ve 1928-1933 yılları arasında yıllığı çıkarılmıştır. Oldukça kısa bir dönem çıkmasına rağmen (9 Kasım-14 Aralık 1928), *Revista Musulmanilor Dobrogeni* (Dobruca Müslümanların Dergisi) de önemli bir dergi olmuştur. Makaleler özellikle köy halkına yöneliktir, Tatarca yayınlanan bir şiir ("Khıymetli dostum Asan'ga"¹³) ve kısa haberler dışında Romence olarak basılmıştır. Gazetenin ele aldığı konular, 1928 yılında iktidarda olan PNȚ (Partidul Național Țărănist = Köylüler Ulusal Partisi) partisinin etkisi altında kalmıştır. Sayfalarında Dobruca'daki Türk ve Tatarlara yer veren diğer bir gazete 1928'de yayınlanan *Coasta de Argint* (Gümüş Sahil) olmuştur. Derginin 8, 9, 10 ve 11 sayılarında birer sayfa Osmanlıca hazırlanmıştır.¹⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Romanya'da hiçbir Türk gazetesi çıkmamıştır. 1947 yılında komünistlerin iktidara gelmesiyle basın şiddetli bir sansüre tabi tutulmuş ve Türk gazetelerin çıkması sözkonusu bile olmamıştır. Bu duruma istisna olarak, 1980'de *Revista Cultului Musulman* (Müsülman Cemaatinin Dergisi) çıkmıştır. Derginin sadece bir sayısı neşredilip, Romence, Türkçe, Arapça ve İngilizce yazılar içermiştir. Derginin amacı, Romanya'daki komünist rejiminin müslümanlara karşı hoşgörüsünü göstermek olmuştur.¹⁵ 1989 devrimi sonucunda komünist rejimine son verilmesiyle Romanya'daki Türk basını yeniden doğmuştur. Komünist rejiminin son yıllarında ve demokrasinin ilk yıllarında *Renkler* (1987, 1989, 1991, 1995) adlı edebiyat dergisi çıkmış ancak çok uzun ömürlü olmamıştır. Romanya'daki Türkler ve Tatarlar kendi gazete ve dergilerini çıkarmaya devam etmektedirler. Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği'nin (U.D.T.T.M.R.) aylık dergisi *Karadeniz*, gençlik dergisi *Çaş* ve periyodik olarak *Kadınlar Dünyası* yayınları vardır. Romanya Demokrat Türk Birliği'nin (U.D.T.R.) aylık dergisi *Hakses* ve gençlik dergisi olan *Genç Nesil*'dir. Aynı Birliği'nin Galati şubesi 2001-2003 yılları arasında *Tuna Mektupları* dergisini çıkarmıştır. Bunlar dışında, 1930-1940 yılları arasında çıkmış olan *Emel* dergisinin devamı olduğunu iddia eden *Emel* dergisi ile aşırı olan *Nazar Look* dergisi de çıkmaktadır.

¹² *Bora*, Sayı 1, Mart 1938, s. 1.

¹³ *Revista Musulmanilor Dobrogeni*, Sayı 6, 14 Aralık 1928, s. 2.

¹⁴ Ülküsal, *age.*, s. 174.

¹⁵ *Revista Cultului Musulman*, Sayı 1, Ekim 1980.

Türk Birliği Gazetesi

Türk Birliği Gazetesi ile İlgili Genel Konular

Türk Birliği Romanya’da uzun ömürlü Türk gazetelerinden biri olmuştur. Gazetenin merkezi Dobruca’nın Güneyinde, Türk nüfusun yoğun yaşadığı Pazarcık (Bazargic) kasabasında idi. Adresi “Rahovei Sok. No. 18, Bazargic” olmuştur. *Türk Birliği*, Dobruca’daki Türk ve Tatarların kurdukları, kültürel ve yardımlaşma faaliyetleri ile uğraşan cemiyetlerden biri, “Türk Gençleri Derneği”nin yayın organıydı. Grubun kurucularından biri, Jön Türkler hareketinin aktif üyelerinden biri olan Feridun Necati olmuştur.¹⁶

Gazetenin hedefi ilk sayıdan açıklanmış: “Türkü gaflet uykusundan uyandırmak”¹⁷ ve beşinci sayıda detaylandırılmıştır: “Gazetemizin meseleği Romanya Türklerinin Haklarını hükümetimizin kanunları dahilinde mudafaa ve Gazi Türkiye’inde doğan parlak inkılap güneşinin aydınlattığı yollarda Dobruca Türküne rehberlik etmektedir.”¹⁸ Gazetenin sloganları bu hedefleri desteklemiştir: “Türk Kardeş! Öz milletinin gazetesi olan Türk Birliği’ni dikkatle oku ve onu sev! O, kasabalı ve köylü bütün Türklerinin menfaatına çalışan bir Türk gazetesidir. O, senindir, sen onunsun!”; “Türk Birliği gazetesini oku ve okuttur!”; “Türk Birliği Gençliğin Kulağı, Gençliğin Gözü, Gençliğin Dili’dir...”

1930 yılında (18 Şubat-19 Mayıs) ve 1934-1940 (6 Eylül 1934-16 Aralık 1930) yılları arasında düzensiz olarak çıkmıştır. İlk dönemde ayda bir defa, farklı tarihlerde çıkmıştır. İlk sayı 18 Şubat’ta, ikinci sayı 2 Mart’ta, üçüncü 1 Nisan’da ve son sayı 19 Mayıs’ta yayınlanmıştır. Sayfa sayısı açısından da tutarsızlık görülmüştür. İlk sayı beş sayfa, ikinci sayı tek sayfa, son iki sayı ise iki sayfadan oluşmuştur. Son dönemde Türk Birliği ayda iki defa basılmıştır. Sayfa sayısına gelince, bazı durumlarda, özel bayramlarda, anma günlerinde, sayfa sayısı artırılarak 4-5 sayfaya ulaşmıştır. Örneğin Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatı 5 sayfada anlatılmıştır.¹⁹

Gazetenin dağıtım alanı Dobruca ve Deliorman olmuştur. Romanya’daki Türklere yönelik olmasına rağmen, nüfusun çoğu Türk olan Ada Kale’de dağıtım noktaları yoktu. Bu durumun nedeni, “Türk Gençleri Derneği’nin” o bölgede şube bulundurmaması olabilir.²⁰

Gazete Osmanlıca, Latin alfabeli Türkçe ve çok az Romence basılmıştır. İlk dönemde gazete Osmanlıca yazılmıştır. Sadece birkaç teknik bilgi (adresi, matbaası, ücreti) ve ilk sayının üçüncü sayfası Latince harflerle yazılmıştır. İlk sayının üçüncü sayfasında Mustafa Kemal ile ilgili bir makale, gazetenin

¹⁶ “Hazin bir yıldönümü”, *Türk Birliği*, Sayı 60, 15 İkincikânun 1938, s. 1.

¹⁷ Salih Zekki, “MÜJDE EY TÜRK genci”, *Türk Birliği*, Sayı 1, 18 Şubat 1930, s. 3.

¹⁸ *Türk Birliği*, Sayı 5, 6 Eylül 1934, s. 1.

¹⁹ *Türk Birliği*, Sayı 6, 4 Birincikânun 1938.

²⁰ *Türk Gençleri Derneği* merkezi Bazargic (Pazarcık)’ta olmuştur. Silistre ve Köstence’de şubeleri vardı.

hedeflerini anlatan bir yazı, İzzet Ulvi'nin bir şiiri ve deyimler köşesi yer almıştır.²¹ 1934 yılında gazete tekrar çıkmaya başlamış ve makalelerin hepsi Latin alfabesiyle yazılmıştır. Romence dili birkaç reklamda ve Romen okuyuculara yönelik makedelerde kullanılmıştır. Örneğin Atatürk'ün ölümünde, şahsiyetini ve önemini anlatan makale Romence yazılmıştır.²²

Gazetenin finansmanı konusunda kesin bilgiler yok, sadece tahminlerde bulunabiliriz. Gazetenin satış, aboneliklerden ve reklamlardan elde edilen paralarla basıldığını tahmin ediyoruz. 1930 yılında gazete 3 Lei (Romen para birimi) ile satılmış ve 1934 yılında fiyatı 2 Lei'e indirilmiştir. Yıllık abonelik 200 Lei olmuştur. Son sayfada yer alan reklamlar, Bazarcik'te bulunan şirketlere aittir.

Gazetenin içeriğinin oldukça çeşitli olduğunu söyleyebiliriz. Romanya'daki Türk toplumunun sorunları, Romanya ve Türkiye'nin iç politikası, dış siyaset gibi konular ele alınmıştır. Tarih ve kültürel içerikli makedeler de bulunmuştur. Düzyazı değil, şiir yayınlanmıştır.

Türk Birliği Gazetesi ve Romanya'daki Türk Toplumunu

Gazetenin sayfalarında en geniş yer Dobruca'daki Türklerin göçüne ayrılmıştır. 1878-1941 yılları arasında göç Dobruca'daki Türk-Tatar toplumunu etkileyen en önemli olay olmuştur. Bu sürecin sonunda Dobruca'nın demografik yapısı çok değişmiştir; 1878 yılında Dobruca Romanya ile birleşirken 134.000 Türk ve Tatar var iken²³, 1956 yılında komünist Romanya'da yapılan ilk nüfus sayımı 14.239 Türk ve 20.469 Tatar göstermiştir.²⁴ 30'lü yıllara kadar göç rastgele, yasal bir çerçeve olmadan yapılmış ancak 1931 yılında Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bükreş Büyükelçiliğine gelmesi ile birlikte Türk ve Romen hükümetleri bu olayı durdurmak için çözüm arayışına girmişlerdir. Bu dönemde çıkan *Türk Birliği* gazetesi, "Gelişmeler" adlı köşesinde bütün görüşmeleri aktarmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki değişikliklere de ayrı bir önem verilmiştir. Örneğin "Göç Aleyhdarları" makalesinde Türkiye Dobruca'daki toplumun "etnik kimliği"ni koruyabileceği tek yer olarak göstermiştir²⁵. Yine Dobruca'daki Türkleri Anadolu'ya göç etmeye ikna etme çerçevesinde Türk basınından kesitler yayınlanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinden alınan bir makalede aşağıdaki hususlar belirtilmiştir: "Çorlu muntikasına yerleştirilen muhacirlerin adedi 10.000'dir. Bunlar, hükümetin yardımına ve tahsisatına ihtiyaç hasıl olmadan köyler teşkil edilmiş ve yalnız erazi vererek istirahat ve muhafazaları te'min

²¹ *Türk Birliği*, Sayı 1, 18 Şubat 1930, s. 3.

²² Hilmi H. Omer, "A murit un Şef" (Bir Şef Öldü), *Türk Birliği*, Sayı 6, 4 Birincikânun 1938, s. 4.

²³ Baron de Hogguer, *Renseignements sur la Dobroudja, son état actuel, ses ressources et son avenir*, Bucarest, 1879, s. 40. 1878 yılında Romen Dobrucası Güney toprakları kapsamıyordu. Cadrilater adıyla tanınmış olan Güney Dobruca, 1913-1940 yılları arasında Romanya'ya ait olmuştur..

²⁴ Romanya İstatistik Enstitüsü sitesinden alınan bilgiler, <http://www.insse.ro/cms/files/RPI.2002INS/vol4/tabele/t1.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2013).

²⁵ "Göç Aleyhdarları", *Türk Birliği*, Sayı 54, 28 Temmuz 1937, s. 1.

olunmuştur. Esasen Romanya'dan gelen muhacirlerin ekserisi oradaki ev eşyasını satarak geldikleri cihetle vakıt ve halleri yerindedir. Bu sebeple hükümetten ancak ev ve toprak hususunda yardım beklenmektedir.”²⁶ Yine göç etme sürecinin çekiciliğini artırmak için Türkiye'ye yerleşenler için oluşturulan yerler idealist şekilde anlatılmıştır: “her göçmene birer ev sözü verildi, yeni köylerdeki evler büyük, beyaz, idealdir”²⁷, “herkese tahsis edilen toprak ekilmiş şekilde sahibini bekliyor”²⁸. Bu görüntü, farklı gerçekleri anlatan kaynaklar tarafından yalanlanmıştır: Türkiye'ye gidenlerin “fakirlik, hastalık ve ölüm”²⁹ ile karşı karşıya kaldıkları anlatılmış ve Constantin N. Sarry bir örnek vermiştir: “Caliacra vilayeti Kocimar köyünden göç eden 300 aileden 200'ü öldü bile...”³⁰. Göçmenlerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili görüşme ve müzakereler de gazete redaksiyonu tarafından yakından takip edilmiştir. Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romen makamların temsilcileriyle yaptığı bir görüşme anlatılmıştır: “Sefirimizin, Dobrucadaki Türk emlakinin Romen hükümetine devrini ve emlak paralarının yarısı petrol ve yarısı da on senede ödenmesi teklif edilmiştir.”³¹ Aslında haber tam olarak verilmemiş çünkü o toplantıda daha ayrıntılı konular görüşülmüştür. 13 Şubat 1935 tarihinde Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Bükreş Hükümeti İçişleri Bakanı Ion Inculeţ arasındaki görüşmenin başlangıcında Türkiye'nin temsilcisi göç nedenlerini anlatmış ve sonra Türkiye'ye ulaşan Türklerin gitmeden önce karşılaştıkları sorunları anlattıklarını belirtmiştir. Tanrıöver Türkiye'nin Romanya'yı dost olarak gördüğünü ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar nedeniyle bu ilişkilerin bozulmasını istemediğini belirtmiştir. Bu sorunların çözülmesi için Hamdullah Suphi Tanrıöver göç ile ilgilenen bakanlıkların temsilcilerinden oluşan bir karma komisyonun kurulmasını teklif etmiştir.³² Bu görüşmede ele alınan konuların çoğu 4 Eylül 1936 tarihinde imzalanan ve göç sürecini planlayan mukavelede de yer almıştır.

Türk Birliği gazetesinin editörleri göç etmek isteyenlerin endişelerine de yer vermişlerdir. Açıklığa kavuşturmak istedikleri konulardan biri Türkiye'de çalışma yerleri olmuştur. Romanya ve Türkiye arasından imzalanan anlaşmalarda bu husus açık belirtilmemiş olup, bazı sesler bu konuda teminat istemiştir.³³ Bu talepler ilgili makamlar üzerine etki etmemiş, 1936 Anlaşmasında yeralan göç

²⁶ “Muhacir İskân”, *Türk Birliği*, Sayı 10, 17 Teşrinvevel 1934, s. 1.

²⁷ “Her göçmen bir ev sahibi olacak”, *Türk Birliği*, Sayı 31, 8 Şubat 1936, s. 1.

²⁸ “Trakyada göçmenlerin vaziyeti”, *Türk Birliği*, Sayı 59, 15 Birincikânun 1937, s. 2.

²⁹ Ion Neicu, “Emigrarea turcilor” (Türklerin Göçü), *Dobrogea Jună*, Sayı 173, 11 Eylül 1937, s. 1.

³⁰ Const. N. Sarry, “Tot emigrarea turcilor” (Yine Türklerin Göçü), *Dobrogea Jună*, Sayı 164 – 165, 31 Ağustos 1937, s. 1.

³¹ “Türkiyenin Romanyadaki Türk emlakine dair teklifi”, *Türk Birliği*, Sayı 15, 6 Mart 1935, s. 2.

³² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10./247.668.16., 28 Şubat 1935, s. 2 – 3.

³³ “Göçmen Türk mualimleri ne olacak?”, *Türk Birliği*, Sayı 53, 12 Temmuz 1937, s. 1.

şartlarına yenileri eklenmemiştir. Zaten *Türk Birliği* gazetesinde göç ile ilgili yorum veya değerlendirme yapan makalelerin sayısı oldukça azdır.

Romanya’daki Müslüman toplumunun hayatını etkileyen önemli bir olay da kadı kurumlarının kapatılması olmuştur. Berlin Antlaşması sonucunda Dobruca’nın Romanya ile tekrar birleşmesi sonrasında 9 Mart 1880 tarihinde Dobruca Düzen Yasası onaylanmıştır. Dobruca ile ilgili kamu idaresi, hukuk, maliye, silahlı kuvvetler gibi hususlar yasa hükümleri arasında yer almıştır. Osmanlı düzeninden miras kalan ve başlangıçta dikkatlice şekilde çözülmesi gereken bazı hukuki özellikler mevcuttu. Evlilik ve miras konuları için Müslümanların davaları için özel mahkemeler kurulmuş, bu mahkemelere Müslüman normlarına göre yargı yapma yetkisi verilmiştir. Bu mahkemelerin çalışması, Müftü’nün olmaması nedeniyle gecikmiştir. 1880 yılında Hagi Mustafa Şerif Köstence Müftüsü, Enis – efendi ise Tulça Müftüsü olarak görevlendirilmiştir. Her ikisi, Osmanlı temsilciliği tarafından Romen Hükümetine tavsiye edilmişlerdir. Müftülerin atanmaları ile birlikte kadı kurumları (İslam mahkemeleri) da oluşmuş ve bu durum, kapatılmaları konusundaki 1935’te yasa onaylanıncaya kadar devam etmiştir.³⁴ Romen makamların bu kararı çok iyi karşılanmış olup, *Türk Birliği* gazetesinde şöyle bir yazı çıkmıştır: “Bu sene, Romanyada Nisan ayından itibaren şer’i mahkemeler lağvedildi. Bu müesseselerin böylece tarihe karıştığından dolayı büyük bir kıvanç duyduk. Yirminci asırda hiç bir akıl ve mantığın kabul edemeyeceği nahoş hadiseler, hep bu mahkemelerde cereyan etmekteydi.”³⁵

Romanya’daki Türklerin hayatında eğitim de önemli bir yer teşkil etmiştir. Türkiye’deki reformların etkisi Dobruca’da da hissedilmiştir. Kemalist reformların Romanya’da uygulanmasına karşı olan bazı grupların olmasına rağmen *Türk Birliği* gazetesini çıkaran “Türk Gençler Derneği” “...büyük Türk inkılabından sonra kafamız biraz nurlandı. Şimdi ilme susadığımızı göstermeğe çabalıyoruz”³⁶ düşüncesindeydi. Mecidiye’deki seminer dışında ilkokullar (Mekteb – i subyan) ve ortaokullar (ruştiye) vardı.³⁷ Başka makalelerde Türk dili derslerinin yetersiz ve kötü olmaları eleştirilmiştir: “Romanyada yaşayan Türklerin Pazarcık, Silistre ve Köstencede dört sınıflı birer ilmektepleri bulunmakta ve bunlar cemaatlar tarafından idare edilmektedir. Bu mekteplere hükümet tarafından romence muallimler tayin edildiği gibi, cemaatlar tarafından da türkçe muallimler tayin edilir. Türk, günde iki saat olarak dil ve din dersleri olarak okudular ve diğer dersleri okutmağa Türk muallimlerin hakkı yoktur. İlk mektepler hükümetin kontrol altında iş görmeğe ve resmi programı tatbik etmeğe mecburdurlar. (...) Sonra programlarda da bir kararsızlık göze

³⁴ “Legea pentru modificarea și abrogarea unor articole din legea pentru organizarea judecătorească” (Yargı Teşkilatının bazı maddelerinin kaldırılması kanunu) , *Monitorul Oficial*, Sayı 79, 3 Nisan 1935.

³⁵ Ö. Aziz, “Kadınlıkların kalkmasını niçin istedik?”, *Türk Birliği*, Sayı 18, 23 Nisan 1935, s. 4.

³⁶ “Maarifimiz”, *Türk Birliği*, Sayı 18, 15 Birincikânun 1937, s. 1.

³⁷ Yusuf Uralgıray, *Romanya’da Türk ve İslam Kültürü. Dobruca’nın dününü, bugününü ve yarını*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1981, s. 316 – 317.

çarpmaktadır. Geçen sene kasabamız Türk ilk mektebinde Türkçe dersler, günde 4-5 saat Romence okunduktan sonra veriliyordu. Hâlbuki Silistre’de ise sabahları da Türkçe dersleri verilmekteydi. Bezgin bir vücut, yorgun bir kafa ile alınan dersten hiç bir fayda temin edilemeyeceği aşikârdır.”³⁸

Türkiye’deki dil reformu Romanya’da da etki göstermiştir. Belli bir direnme olmasına rağmen (halkın bir kısmı Latin alfabesini red etmiştir) 1930 yılından sonra Mecidiye Müslüman Semineri’nde ve Dobruca’daki bütün Türk ilk ve ortaokullarda Latin alfabesine geçilmiştir. Romanya ile Türkiye arasındaki bir anlaşmaya istinaden Türkiye’den ders kitapları getirilmiştir. Yine de bu geçiş hızlı olmamıştır. Latin alfabesine geçilmesini savunan *Türk Birliği* gazetesi, alfabe reformunun hızlandırılmasını defalarca talep etmiştir. Bu konudaki makalelerden birinde “Romanya’da yaşayan Türk azınlığının kültür işleri ile oğraşanların bir an evvel hal etmeleri elzem olan işlerden birisi de kitap meselesidir. Dobrucada bilhassa Kaliakra ve Durostor sancaklarında harf inkılabının daha başlangıcında mekteplerde türk harfleriyle tedrisata başlandığı halde, öğretmen ve talebinin kitapsızlık yüzünden öğradıkları zorluk, bu güne kadar izale edilememiştir”³⁹ denilmiştir.

Türk Birliği gazetesinde Latin alfabesine geçişe ve dil reformuna geniş yer ayrılmış, tutumları ise Ankara’daki resmi tutumla aynı olmuştur: “Türk değişimi bir utku (zafer) daha kazanıyor. Artık atalarımızın ünlü (şanlı) ulusumuzu (millet) miras bıraktığı bütün dillerin anası olan öz dilimizi konuşacağız. Osmanlı Sultanlarını hüküm sürdükleri çağlarda (devir) Türkün özbenliğini yok etmek için, temiz Türk diline, Arap, Acem dillerinin karıştırılması yüzünden ulusal (milli) bir dil olmaktan çıkmıştı. İşte bundan ötürüdür ki, yazılan nesnelere bir şey anlamayan budunumuz (halk) bilgi yalınklarından (ışık) cıbul (mahrum) kalıyordu.”⁴⁰ 1934 yılında çıkan bazı makalelerde belirli kelimeler için (yukarıdaki paragrafta da görüldüğü gibi) eş anlamlı kelimeler parantez içinde yazılmıştır. Okuyucularını Dil Araştırma Kurumu (bugünkü Türk Dil Kurumu’nun selefi) tavsiye ettiği kelimeleri kullanmaya teşvik etmek maksadıyla 21-24 sayılarda bulunan “Öztürkçe Kelimeler” köşesinde tavsiye edilen kelimelerin eş anlamlıları verilmiştir.

Türk Birliği’nde Yansıtılan İç ve Dış Politika

Türk Birliği gazetesinde Romanya ve Türkiye’nin iç ve dış politika konularına da yer verilmiştir. Romanya ile ilgili haberler genellikle hükümet değişikliklerini, yerel makamların faaliyetlerini yansıtmıştır. Gazetenin herhangi bir siyasi eğilimi olduğu söylenemez. Her fırsatta Türklerin Romanya’ya olan sadakatları dile getirilmiş, Romen makamlarına gösterdikleri adalet için teşekkür edilmiştir. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemin demokrasisi açısından önemli olan 1937-1938 yıllarında çıkan makaleler bu anlamda ilgi çekicidir. 1933 – 1937 yıllarında

³⁸ Aziz, “Mektepler açıldı”, *Türk Birliği*, Sayı 57, 22 Eylül 1937, s. 1.

³⁹ M. K., “Dobruca türk mekteplerinin kitap derdi”, *Türk Birliği*, Sayı 37, 7 Haziran 1936, s. 1.

⁴⁰ Ö. A., “Öz Dilimiz”, *Türk Birliği*, Sayı 11, 5 Birincikânun 1934, s. 1.

Romanya'da Ulusal Liberal Partisi iktidarda olmuştur. *Türk Birliği* gazetesinin partiye bakışı ise şu şekilde olmuştur: “Üç buçuk sene evvel eski idarenin sukutile nazik, idare vaziyetin fena, mali ve iktisadi buhranın memleketimiz halkı üzerinde tam manasıyla hüküm sürdüğü bir sırada mevki gelmesine rağmen, gerek harici, gerekse dahili siyasetlerle 4 sene mevkide kalan ve ciddi iradelerile umumun takdiri kazanan nasyonal liberal fırkası hükümetinin memleket hesabına gösterdikleri faaliyet herkesçe malumdur.”⁴¹ II. Karol, 28 Aralık 1937 yılında Başbakan olarak, 1937 seçimlerinde dördüncü sırada gelen partinin (Milli Hristiyan Partisi) üyesi olan şair Octavian Goga'yı seçmiştir.⁴² İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde demokrasinin sonu olan bu eylem şu şekilde yansıtılmıştır:

*“Milli Liberal fırkasına İstila eden Tataresku kabinesi, meb'us intihabında yüzde kırkı alamayıp istifaya mecbur kalınca, Kral hazretleri, Milli Hristiyan fırkasını iktidar mevkiine getirdi. Milli Hristiyan fırkası; Kuza ve Goga fırkalarının birleşmesiyle meydana gelmiş mufrıt hristiyan ve millici bir fırkadır. Mamaşiş, Milli Hristiyan fırkası liderlerinin, türk ekalliyeti hakkında gayet samimi ve her hususta musadekâr bir siyaset takip etmekte olduklarını, salahiyet sahibi kimseler teminat vermektedirler.”*⁴³

Zayıf, iç planda bozuklukları olan Goga Hükümeti, 10 Şubat 1938'de görevden alınmıştır. Bu şekilde kraliyet diktatörlüğü perspektifi açılmıştır. 10 Şubat 1938'de Kral II. Karol, Romen tarih yazıcılığında “Krallık Diktatörlüğü” ismiyle bilinen süreci başlatmıştır. Romanya'daki siyasi rejimin bu yeni değişikliği *Türk Birliği* gazetesini tarafından farklı algılanmamıştır: “Daima milletinin refah ve seadetini düşünen ve yüksek bir idareci olduğunu ispat eden Ulu hükümdarımız Kral Karol hazretlerinin son defa yaptığı bu reform, Romen milli tarihinin en parlak sahifelerini teşkil edecektir.”⁴⁴ Romanya'daki Türk toplumun çok büyük olmadığını ve her duruma uyarak istediklerini elde etmek mecburiyetinde olduğunu düşünürsek, tüm parti ve siyasi eğilimlere olan bu olumlu tutumun nedeni anlaşılmalıdır.

Türkiye'deki iç durum konusunda *Türk Birliği* gazetesinde Cumhuriyet'te meydana gelen değişiklikleri öven makalalar yayınlanmıştır. Genelde bu makaleler Türk basınından alınmıştır. *Ulus* gazetesinden alınan bir makalede aşağıdakiler yer almıştır: “Türkiyede endüstri işine fazla önem verilmektedir. Demir yolları 1500 kilometradan 5200 kilometreye çıkarılmıştır. Ve seneden

⁴¹ “Sancağımız idaresinin faaliyeti”, *Türk Birliği*, Sayı 49, 10 Mayıs 1937, s. 1.

⁴² İki Dünya Savaşı arasında Romanya'nın seçim sistemi, parlamenter çoğunluğunun oluşmasına yönelik kurulmuştur. 1926 yılında hazırlanan özel bir yasa, verilen oyların en az %40'ını toplayan ve seçimlerde ilk sırada olan partiye, Milletvekilleri Meclisi'ndeki koltukların %70'ini vermiştir. Aynı zamanda her seçimden önce Kral, Anayasa'da belirtilmiş olan görevi çerçevesinde, en büyük muhalefet partisinden Başbakan görevlendirmiştir. Başbakan Parlamento'nun iki odasını kapatarak, yerel icra yapılarının desteği ile, bazen İçişleri ve Adalet Bakanlıkları aracılığıyla baskı kurarak, oldukça eğitimsiz olan seçmen grubunun zaafiyetinden faydalanarak, oyların en az %40 oranını elde etmeyi başarmıştır. Aralık 1937'de hiç bir parti oyların %40'ını toplayamadığı için sistem bloke olmuştur.

⁴³ Aziz, “Milli Hristiyan fırkası ve Türkler”, *Türk Birliği*, Sayı 61, 11 Şubat 1938, s. 1.

⁴⁴ Aziz, “Yeni rejimin ilanından sonra...”, *Türk Birliği*, Sayı 66, 18 Ağustos 1938, s. 2.

seneye bu ilerilemeye artmaktadır.”⁴⁵ Türkiye konusundaki makalelerde Mustafa Kemal Atatürk’e ayrı bir yer verilmiştir. Atatürk “Türkü ve Türklüğü izmihalden kurtaran büyük Türk”⁴⁶; “Türkün gözbebeği”⁴⁷; “Ulu Önder”⁴⁸ olarak anlatılmıştır. Atatürk’ün vefatı sonrasındaki sayının tamamı Atatürk konusunda olmuştur. Romence yazılan az makalelerden biri de bu sayıda yer almıştır. Atatürk’ün önemini anlatan bu makalede “milyonlarca can için atalarının şanlarına uygun şerefli bir hayat bağışlayan, milletini uyandıran...”⁴⁹ önder olarak anlatılmıştır.

Türk Birliği gazetesi dönemin uluslararası durumunu da takip etmiştir. Ancak dış politika konusundaki makaleler ne çok fazla ne de tatmin edicidir. Çoğu Türk-Romen ilişkileri, iki ülke arasındaki anlaşmalar ve resmi ziyaretleri anlatmış, iki ülke arasındaki yakınlığı, işbirliğini ve dostluğu vurgulamıştır. Nadiren çok kısa haber olarak uluslararası planda meydana gelen en önemli gelişmeler anlatılmıştır. “Türk – Romen yakınlığı” adlı makalede Türk-Romen ilişkileri aşağıdaki şekilde anlatılmıştır: “Türk milletinin, Romen milletine karşı beslediği derin saygı ve sevginin Romen milletinde de aynen mevcut olduğunu görmekte iştirar hisediyoruz.”⁵⁰

Türk Birliği Gazetesi’nde Yansıtılan Dobruca’daki Türk Kültürü

Edebi çalışmalar dergide daha az yer almıştır. Düzyazı hiç, bazı sayılarda şiir yayınlanmıştır. Dobruca’daki en önemli Türk şairlerin şiirlerine *Türk Birliği* gazetesinde yer verilmemiştir. Şiirlerin çoğu milliyetçi temalar işlemiş veya Atatürk’le ilgili olmuştur. *Türk Birliği*’nde yayınlanan şiirlerin çoğu Türkiye’deki şairlerin çalışmalarıdır. Bu konuda önemli bir örnek İzzet Ulvi’nin, Türk Ocaklarına ithaf ettiği “Sönmez Ateş” başlıklı şiiridir. Bu şiir *Türk Yurdu* dergisinin 204. sayısında yayımlandıktan sonra, *Türk Birliği* gazetesi de yayınladı.⁵¹

Şiir dışında *Türk Birliği* farklı edebiyat çalışmalarını yayınlamamıştır ancak okuyucularına bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Tavsiye edilen çalışmalar çağdaş Türkiye’de popüler olan eserler olmuştur. Bunlardan biri Aka Gündüz’ün “Mavi Yıldırım” adlı çalışması olmuştur: “...okuyan veya temsilini gören her Türkün duyduğu bedii ve milli heyecan asla tarif edilemez.”⁵²

Türk Birliği gazetesi bölgedeki Türk eserlerini değerlendirme girişiminde bulunmuştur. Bu konu ile ilgili olarak gazetede yayınlanan bir ilanda aşağıdaki hususlar yer almıştır: “Çok temiz ve saf bir dile sahip olan Dobruca ve Deliorman Türklerinin öz malı olan türkü, mani, darbu mesel, yakma ve ilah gibi

⁴⁵ “Türkiyenin yenileşmesi”, *Türk Birliği*, Sayı 66, 32 Şubat 1936, s. 2.

⁴⁶ *Türk Birliği*, Sayı 1, 12 Şubat 1930, s. 3.

⁴⁷ *Türk Birliği*, Sayı 43, 29 Birinciteşrin 1936, s. 1.

⁴⁸ *Türk Birliği*, Sayı 2, 25 Ağustos 1938, s. 1.

⁴⁹ Azis, *age.*, s. 4.

⁵⁰ “Türk – Romen yakınlığı”, *Türk Birliği*, Sayı 46, 11 Mart 1937, s. 1.

⁵¹ *Türk Birliği*, Sayı 1, 12 Şubat 1930, s. 3.

⁵² Azis, “Milli Hıristiyan fırkası ve Türkler”, *Türk Birliği*, Sayı 44, 11 Birincikânun 1936, s. 1.

Dobruca ve Deliorman halk edebiyatına aid eserleri toplamaya ve gazetemiz vasıtasile neşre karar verdik. (...) Sayın okurlarımız, yaşadıkları muhitlarda işittikleri ve bildikleri eserleri gazetemiz idarehanesine, lütfen göndermelerine rica ediyoruz.”⁵³ Bu ilan sonuçsuz kalmış çünkü derginin müteakip sayılarında bu girişimlerle ilgili hiçbir kayıt olmamıştır.

Bazı makaleler eski alışkanlıkları eleştirerek yeni adetleri savunmuştur. Bu makalalardan birinin konusu düğünler olmuştur: “Dobrucada soysal yaşayışımızın kötü adetlerinden biri de, düğünlerde – gösteriş kabilinden – yaptığımız fuzuli masraflardır (...) Bu türlü fena görenekler yüzünden maddi olarak çok sarsılan genç aile hayatına ilk adımını atarken sukutu hayale oğramakta ve bu yüzden de pek tabii olarak dirlik ve düzenlik bozulmakta, nihayet ayrılık ve sefaleti intaç etmektedir”.⁵⁴

Köy bölgelerindeki kültür düzeyini tespit etmek ve köylerde yaşayan Türklerin eğitim düzeyini artırmak amacıyla “Köy gezileri” adlı makale serisi yayınlanmıştır. Köylerdeki kültür düzeyi konusundaki bu makalelerden birinde aşağıdaki hususlar belirtilmiştir: “Çok acı olmakla beraber itiraf edelim ki, Dobruca Türk köylüsü kültür işleri hakkında her vakit lâkayd kalmış ve yahut bu yolda teşvik ve tenvir edilmemiştir”⁵⁵. Bu seri çok uzun süreli değil, sadece beş sayıda yayınlanmıştır.

Tarih konulu makalelerin sayısı biraz fazladır. Necip Asım Yazıksız tarafından “Celâleddin Harzemşah”⁵⁶ adlı kitaba yapılan önsöz dışındaki makalelerin tümü Gagauzların tarihi ile ilgili olmuştur. Gagauzlarla ilgili makaleler arasında Yaşar Nabi tarafından *Ulus* gazetesi için yazılan ve *Türk Birliği*⁵⁷ gazetesinde yayınlanan makaleler ile Gagauz kökenli meşhur Türkolog Mihail Guboglu⁵⁸’nun makalesi yer almıştır. Bütün bu çalışmalar Gagauzların Türk olduklarını ispatlamayı hedeflemiştir. Türk Birliği gazetesinin Gagauzlara gösterdiği ilgi Gagauz toplumunun da dikkatini çekmiştir; bu konu ile ilgili olarak bir Gagauz *Türk Birliği* gazetesine şöyle bir mektup yazmıştır: “Türk Birliği gazetesi, Gagauzların soyunu, nereden geldiklerini anlatan yazılar yazmaktadır. Bu yazılar, biz Gagauzları çok sevindirdi, hem de çok kendine çekti. Şindiyedek birisi çıkıpta biz Gagauzlar için böyle bir şeyler yapmağa özenmemiş, biz de karanlıkta kalmışız...”⁵⁹. *Türk Birliği* gazetesinin Gagauzlara gösterdiği bu büyük ilgi, Türkiye’nin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver’in tutumundan da kaynaklanmıştır. Gagauzların Türkiye’ye göç etmelerini aktif olarak destekleyen Büyükelçi Bükreş’e geldikten sonraki aylarda yazdığı bir raporda Gagauzların Türk olduklarını savunmuştur: “Romanya’nın

⁵³ “Bir Rica”, *Türk Birliği*, Sayı 31, 8 Şubat 1936, s. 2.

⁵⁴ Aziz, “Bizde düğünler”, *Türk Birliği*, Sayı 24, 22 Ağustos 1935, s. 1.

⁵⁵ Aziz, “Köy gezileri: Köylerimizde Kultur”, *Türk Birliği*, Sayı 32, 23 Şubat 1936, s. 1.

⁵⁶ Kurun, “Cengiz, Timurlenk kimdir?”, *Türk Birliği*, Sayı 17 – 18, 23 Nisan 1935, s. 4.

⁵⁷ Yaşar Nabi, “Türk Gagauzlar”, *Türk Birliği*, Sayı 34 – 38.

⁵⁸ Mihail Guboglu, “Tarih Karşısında Gagauzlar”, *Türk Birliği*, Sayı 19, 6 Eylül 1939, s. 3.

⁵⁹ P. Koşucuoğlu, “Kimlerdir Gagauzlar?..”, *Türk Birliği*, Sayı 19, 6 Eylül 1939, s. 3.

Besarabya ve Dobruca kıtalarında, Bulgaristanın Varna sancağında (Gagauz) denilen küçük bir kısım halk vardır ki ana dili Türkçe mezhebi de Hristiyan Ortodokstur.”⁶⁰.

Romanya’daki Türk basının tarihine bakarsak, bu konuda Türk-Tatar toplumu baya aktif olduğunu söyleyebiliriz. Bazı gazeteler, Jön Türklerinin gazetelerinde gördüğümüz gibi, bir idealin, fikrin temsilcileri olmuşlardır. Diğerleri sıradan insanlara ilham olup Türk kültürünü tanıtmak için çalıştılar. Romanya’daki Türk gazeteceliği gelişmiş olmasına rağmen aynı zamanda tutarlı olduğunu söyleyemeyiz. Gazeteler birkaç ay, en şanslıları birkaç sene çıkmıştır. İçeriklerini incelerken, Emel ve birkaç dergiden başka hiç birisi etkilemiyor.

Türk Birliğı genel durumdan bir istisna değildir. Beş yıldan fazla çıkan gazete, uzun ömürlü gazeteler kategorisine girer. Gazetenin editörleri Dobruca’daki Türkler arasında Mustafa Kemal Atatürk’ün reformlerini teşvik etmişlerdir. Siyaset alanda, Romen devletine karşı, Türk gazetelerinin genel çizgisini izlenmiştir: Romen yetkililer ile işbirliğı ve Romen siyasetine karşı pasiflik. *Türk Birliğı* büyük bir yayın alanına sahip olmasa da, kitleler arasında etkili olmuştur.

Fakat kültür açısından, *Türk Birliğı* en önemli gazetelerden değildir. Edebiyat açısından birkaç şürden başka hiçbir eser yayınlanmamıştır. Şürlerin de çoğu Türk şairlerin Türkiye’de yayınladıkları eserlerdir. Bu genel duruma istisna olan Gagauzlar tarihi ile ilgili yazılardır.

Neticede *Türk Birliğı* Romanya’daki Türklerin basın tarihinde önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

Kaynaklar

Arşiv belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10./247.668.16.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10./246.666.30.

Gazeteler

Anuarul Seminarului Musulman din Medgidia (1903-1904, 1915-1916 ve 1928-1933).

Analele Dobrogei (1936).

Aydınlık (1933).

Bora (1938).

Ceardak (1937 – 1940).

Dobruca Sadası (1910).

⁶⁰ BCA, 030.10./246.666.30., 18 Ocak 1932, s. 2.

- Deliorman (1937 – 1938).
Dobrogea Jună (1914, 1919, 1937).
Dobruca Sözü (1919).
Emel (1940).
Coasta de Argint (1928).
Hak Söz (1922, 1929 – 1940).
Halk (1936).
Işık (1914).
Mektep ve Aile (1915).
Monitorul Oficial (1935).
Revista Musulmanilor Dobrogeni (1928).
Romanya (1921 – 1936).
Sadakat (1897).
Tan (1921).
Teşvik (1910 – 1911).
Tuna (1933, 1936 – 1938).
Türk Birliği (1930, 1934 – 1940).
Yıldırım (1934 – 1938).

Kitap ve Makaleler

- AZİZ Omer (1935) Kadınlıkların kalkmasını niçin istedik?, Türk Birliği, Sayı 18, s. 4.
AZİZ (1935) Bizde düşünler, Türk Birliği, Sayı 24, s. 1.
AZİZ (1936) Köy gezileri: Köylerimizde Kultur, Türk Birliği, Sayı 32, s. 1.
AZİZ (1937) Mektepler açıldı, Türk Birliği, Sayı 57, s. 1.
AZİZ (1938) Milli Hristiyan fırkası ve Türkler, Türk Birliği, Sayı 61, s. 1.
AZİZ (1938) Yeni rejimin ilanından sonra..., Türk Birliği, Sayı 66, s. 2.
DANESCO Gregoire (1903) La Dobroudja. Étude de Geographie Physique ét
Etnographique, Imprimerie de Lindependance Roumaine, Bucarest.
DJUVARA Trandafir G. (1930) Mes missions diplomatiques. Belgrade – Sofia –
Constantinople – Galatz – Bruxelles – Le Havre – Luxembourg – Athenes,
1887 – 1925, Felice Alcan, Paris.
GUBOGLU Mihail (1939) Tarih Karşısında Gagauzlar, Türk Birliği, Sayı 19, s. 3.

- HOGGUER Baron (1879) Renseignements sur la Dobroudja, son états actuel, ses ressources et son avenir, Bucarest.
- KOŞUCUOĞLU P. (1939) “Kimlerdir Gagauzlar?..”, Türk Birliği, Sayı 19, s. 3.
- NEICU Ion (1937) “Emigrarea turcilor” (Türklerin Göçü), Dobrogea Jună, Sayı 173, s. 1.
- NİYZAZI Mehmet (1922) Dobruca Müslüman Matbuatının Bir Tarihiçesi, Hak Söz, Sayı 18, s. 2.
- OMER Hilmi H. (1938) “A murit un Șef” (Bir Șef Öldü), Türk Birliği, Sayı 6, s. 4.
- SARRY Const. N. (1937) “Tot emigrarea turcilor” (Yine Türklerin Göçü), Dobrogea Jună, Sayı 164 165, s. 1.
- SEİŐANU Romulus (1928) Dobrogea - Gurile Dunării și Insula Șerpilor- Șchiță Monografică (Dobruca– Tuna'nın Ağızları ve Yılan Adası – Taslak Monografi), Universul gazetesinin matbaası, Bükreș.
- TEMO İbrahim (1939) İttihad ve Terakki Cemiyetinin Teœekkili ve Hizmetleri Vatniye ve İnkilabı Milliye Dair Hatıratım, Romanya-Mecidiye.
- URALGIRAY Yusuf (1981) Romanya'da Türk ve İslam Kültürü. Dobruca'nın dünü, bugünü ve yarını, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÜLKÜSAL Müstecib (1987) Dobruca ve Türkler, 2. baskı, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ZEKKE Salih (1930) “MÜJDE EY TÜRK genci”, Türk Birliği, Sayı 1, s. 3.

İnternet sayfaları

<http://www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2013).